5. SINIF SOSYAL BİLGİLER · 1. DÖNEM 1. YAZILI · 90+ SÜRÜMÜ

Birlikte Yaşamak ve Evimiz Dünya

Hangi gruplara dâhilsin ve oradaki rolün ne? Farklı kültürlere saygı neden birlikte yaşamayı kolaylaştırır? Yaşadığın il haritada nerede, zaman içinde nasıl değişti? Bir doğa olayı ne zaman afete dönüşür? Türkiye'nin kara sınırı olan komşuları kimler? Bu notta yazılıda sorumlu olduğun her konuyu şemalarla, **Derinleşelim** kutularıyla ve özgün örneklerle bulacaksın. Örnekler **Kolay, Orta, Zor** diye zorlaşır. Sonda konuları birleştiren bir **90+ Atölyesi** ve cevap anahtarlı **2 prova** var.

Sınav bilgisi ve kapsam

5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ortak yazılısı (OYSS) **6 Kasım 2026**. Süre **40 dakika**, toplam **100 puan**. Sorular **açık uçlu** olur; ortalama **6–8 soru** gelir, kâğıt en fazla 4 sayfadır. Soruların **2'sini** okulundaki Sosyal Bilgiler öğretmenleri yazar, kalanı MEB'in **beceri temelli ortak soru havuzundan** gelir.

Kod	Öğrenme çıktısı	Tahmini soru
SB.5.1.1	Dâhil olduğu gruplar ve bu gruplardaki rolleri arasındaki ilişki	1
SB.5.1.2	Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisi	1
SB.5.1.3	Yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin toplumsal birliğe katkısı	1
SB.5.2.1	Yaşadığı ilin göreceli konum özellikleri	1
SB.5.2.2	Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişim (neden-sonuç)	1
SB.5.2.3	Afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık	1
SB.5.2.4	Türkiye'ye kara sınırı olan komşu devletler	0–1

Senaryo nedir? MEB her ders ve sınıf için birkaç soru dağılımı (senaryo) yayımlar; okulundaki Sosyal Bilgiler zümresi birini seçip sınavdan önce duyurur. Kodlar 2026 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 1. ve 2. öğrenme alanlarından (Birlikte Yaşamak, Evimiz Dünya) alınmıştır; **soru sayıları bu notun tahminidir**, çünkü senaryo tablosuna doğrudan erişemedik. **Öğretmenine hangi senaryonun seçildiğini sor.**

Tam puan için cevap yazma (Sosyal Bilgiler)

Sosyal Bilgiler yazılısında öğretmen yalnızca "doğru mu?" diye bakmaz; **kavramı doğru kullanıp örnekle ve gerekçeyle açıklayıp açıklamadığına** bakar. Sorular çoğu zaman bir **metin, harita, tablo ya da görsel** üzerinden gelir.

Puan parçası	Öğretmenin baktığı şey
Kavram	Terimi doğru kullandın mı? (grup, rol, hak, sorumluluk, kültür, göreceli konum, doğal çevre, beşerî çevre, afet)
Örnek	Kendi hayatından ya da verilen kaynaktan somut bir örnek yazdın mı?
Neden-sonuç	"Çünkü", "bu yüzden" ile ilişkiyi kurdun mu?
Kaynak kullanımı	Harita, tablo ya da metindeki bilgiyi cevabında kullandın mı?
Öneri	"Ne yapılabilir?" sorusunda uygulanabilir bir öneri yazdın mı?

Mini örnek: Okulunuzdaki rolleriniz ile bu rollerin size kazandırdığı hak ve sorumluluklara birer örnek veriniz.

Zayıf cevap

"Öğrenciyim, ders çalışırım."

Rol var ama hak ve sorumluluk ayrımı yapılmamış. Puanın yarısını kaybeder.

Tam puanlık cevap

Okulda **öğrenci** rolüm var. Bu rol bana **eğitim alma hakkı** verir; **sorumluluğum** ise derslere zamanında katılmak ve okul kurallarına uymaktır. Ayrıca **sınıf başkanıyım**; arkadaşlarımın sorunlarını öğretmenime iletme görevim vardır.

Rol + hak + sorumluluk + örnek.

1. Gruplar ve roller

SB.5.1.1 (tahmini 1 soru)

Grup: Ortak amaç ya da özellikler etrafında bir araya gelen insan topluluğu. **Rol:** Bir kişinin bir grup içinde üstlendiği görev ve konum. Her rol bize bazı **haklar** kazandırır ve bazı **sorumluluklar** yükler. Bir kişi aynı anda birçok gruba dâhildir ve her grupta farklı rolleri vardır.

Aile
çocuk, kardeş, abla, ağabey, torun

Arkadaş grubu
arkadaş, lider, arabulucu

Okul
öğrenci, sınıf başkanı, nöbetçi öğrenci, kulüp üyesi

Sosyal sorumluluk grubu
gönüllü, yönetici, kampanya sorumlusu

Şekil 1. Dâhil olduğumuz gruplar ve bu gruplardaki rollerimiz.

KOLAY **Örnek 1: Aşağıdaki rolleri dâhil olduğu gruplarla eşleştiriniz: a) torun, b) nöbetçi öğrenci, c) takım kaptanı, d) gönüllü.**

a) Torun – **aile**. b) Nöbetçi öğrenci – **okul**. c) Takım kaptanı – **spor takımı / arkadaş grubu**. d) Gönüllü – **sosyal sorumluluk grubu** (ör. bir STK).

ORTA **Örnek 2: Ortaokula başlayan Zeynep'in dâhil olduğu gruplarda ve rollerinde nasıl değişiklikler olmuş olabilir? İki örnekle açıklayınız.**

1) Yeni bir okula başladığı için **yeni bir sınıf ve okul grubuna** katılmıştır; bu grupta sınıf başkanı ya da kulüp üyesi gibi **yeni roller** üstlenebilir. 2) Ders sayısı ve öğretmen sayısı arttığı için **sorumlulukları** artmıştır; örneğin her dersin ödevini ayrı ayrı takip etmek zorundadır.

Tuzak / Kavram yanılgısı

- "Rol yalnızca okulda olur." Yanlış: Ailede, arkadaşlar arasında, spor takımında, mahallede de rollerimiz vardır.
- Hak ile sorumluluğu karıştırmak: **Hak**, bize tanınan imkândır (eğitim alma); **sorumluluk**, yerine getirmemiz gereken görevdir (ödev yapma).

2. Kültürel özelliklere saygı ve birlikte yaşama

SB.5.1.2 (tahmini 1 soru)

Kültür: Bir toplumun dil, din, gelenek-görenek, yemek, giyim, müzik, sanat ve kutlamalar gibi maddi ve manevi değerlerinin bütünüdür. Farklı kültürlere **saygı** duymak; insanları farklılıklarıyla kabul etmek, **önyargıdan uzak durmak** ve birlikte **huzur içinde** yaşamaktır.

Kültürel öge	Ülkemizden örnek
Yemek	Mantı, baklava, keşkek
Kutlama	Bayramlar, Nevruz, düğün gelenekleri
Sanat	Ebru, çini, halk oyunları
Gelenek	Misafirperverlik, bayramlaşma, kına gecesi

KKTC ile bağlarımız: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile aynı dili konuşur, benzer yemekleri yer, aynı bayramları kutlarız. Ortak bir **tarih** ve **kültür** paylaşırız. Bu bağlar, iki toplumun birbirine yardım etmesini ve dayanışmasını güçlendirir.

ORTA **Örnek 3: Sınıfınıza başka bir ülkeden yeni bir öğrenci geldiğini düşününüz. Kültürel özelliklere saygı göstermek için yapabileceğiniz iki davranışı ve bu davranışların birlikte yaşamaya etkisini yazınız.**

1) Arkadaşımın dilini ve kıyafetini **alay konusu yapmamak**, onu oyunlara ve grup çalışmalarına katmak. 2) Ülkesinin yemeklerini, bayramlarını ve geleneklerini **merak edip sormak**, sınıfta tanıtmasına fırsat vermek. **Etkisi:** Arkadaşım kendini yalnız hissetmez, aramızda **güven ve dostluk** oluşur; sınıfta herkesin huzur içinde öğrendiği bir ortam kurulur.

ZOR **Örnek 4: "Herkes benim gibi yemek yemeli, benim gibi giyinmeli." diyen birinin düşüncesini birlikte yaşama açısından değerlendiriniz.**

Bu düşünce **önyargılıdır** ve farklılıklara saygıyı reddeder. İnsanların kültürel özellikleri farklı olabilir; bu farklılıklar bir zenginliktir. Herkesi tek tipe zorlamak **kırgınlıklara ve çatışmalara** yol açar, birlikte yaşamayı zorlaştırır. Birlikte yaşamak için kendi kültürümüzü korurken başkalarının kültürüne de **saygı** göstermeliyiz.

3. Yardımlaşma ve dayanışmanın toplumsal birliğe etkisi

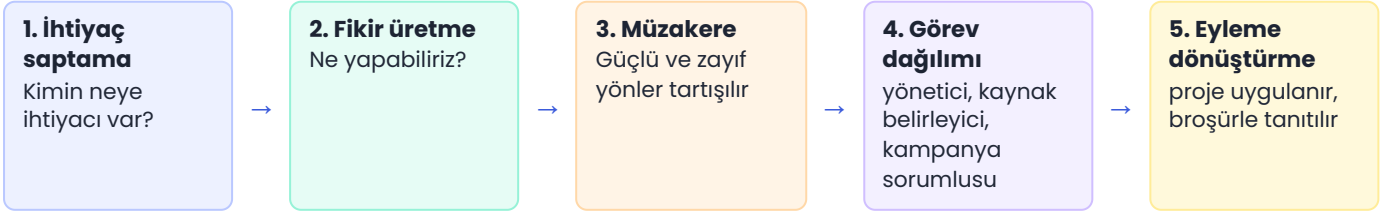
SB.5.1.3 (tahmini 1 soru)

Yardımlaşma: İhtiyacı olan birine maddi ya da manevi destek vermek. **Dayanışma:** Bir topluluğun üyelerinin ortak bir amaç ya da zorluk karşısında birlikte hareket etmesi. Yardımlaşma ve dayanışma **birlik ve beraberliği** güçlendirir, toplumda güven duygusunu artırır.

Geleneksel örnekler: İmece (köyde işlerin birlikte yapılması), askıda ekmek, ramazanda iftar sofraları, düğün ve cenazelerde komşuların destek olması, Ahilik.

Günümüzden örnekler: Deprem ve sel sonrası yardım kampanyaları, kan bağışı, okullarda kitap ve kıyafet kampanyaları, fidan dikme etkinlikleri.

STK (sivil toplum kuruluşu): Devlete bağlı olmayan, gönüllülerin bir amaç için kurduğu kuruluşlar. Örnekler: **Türk Kızılay**, Lösev, TEMA Vakfı, Yeşilay, Türkiye Diyanet Vakfı. Devlet kurumu olarak **AFAD** da afetlerde yardım ve koordinasyon sağlar.

Şekil 2. Bir sosyal sorumluluk projesinin aşamaları ve görev dağılımı.

ORTA **Örnek 5: Okulunuzda kış aylarında köy okullarına mont ve bot göndermek için bir kampanya düzenlenecektir. Bu kampanya için dört farklı görev belirleyip her görevin ne iş yapacağını yazınız.**

Yönetici: Çalışmaları planlar, grupları koordine eder. **İhtiyaç saptama:** Hangi okulun kaç öğrencisine hangi beden mont ve bot gerektiğini belirler. **Kaynak belirleyici:** Bağışların nereden toplanacağını, nasıl taşınacağını araştırır. **Kampanya sorumlusu:** Afiş, broşür ve duyurularla kampanyayı tanıtır. (Faaliyet yürütücüleri de toplanan bağışları ayırır ve paketler.)

ZOR **Örnek 6: İmece geleneği ile günümüzdeki deprem yardım kampanyalarını toplumsal birliğe etkileri açısından karşılaştırınız.**

Benzerlik: İkisinde de insanlar ortak bir ihtiyaç için **gönüllü olarak bir araya gelir**; bu, toplumda güveni ve birlik duygusunu güçlendirir. **Farklılık:** İmece genellikle küçük bir köy topluluğunda, yüz yüze ve yakın çevrede yapılır; deprem yardım kampanyaları ise **ülkenin her yerinden**, hatta dünyadan insanları bir araya getirir ve STK'ler, AFAD gibi kurumlar aracılığıyla örgütlenir.

4. Yaşadığı ilin göreceli konumu

SB.5.2.1 (tahmini 1 soru)

Göreceli konum: Bir yerin, çevresindeki başka yerlere ya da unsurlara göre tanımlanan konumudur. "Ankara, Kırıkkale'nin batısında, Kızılırmak'a yakın bir ildir." gibi. Göreceli konum belirtirken **komşu iller, yönler, yeryüzü şekilleri (dağ, ova, göl), su kaynakları (akarsu, deniz), önemli tarihî mekânlar** kullanılır.

Komşu iller Kuzeyinde Dağlık, doğusunda Gölbaşı, güneyinde Ovalı ili	**Yeryüzü şekilleri** Kuzeyinde sıradağlar, merkezinde geniş bir ova	**Su kaynakları** İlin ortasından bir akarsu geçer; doğusunda bir göl
Tarihî mekânlar Eski bir kale ve kervansaray	**Ulaşım** İki büyük şehri bağlayan kara ve demir yolu üzerinde	**Denize göre** Denize kıyısı yok; en yakın kıyı 200 km güneyde

Şekil 3. Bir ilin göreceli konum kartı (örnek: kurgusal "Yeşilova" ili).

KOLAY **Örnek 7: "Mutlak konum" ile "göreceli konum" arasındaki farkı açıklayınız; yaşadığınız ilin göreceli konumunu anlatan iki cümle yazınız.**

Göreceli konum, bir yerin çevresindeki yerlere göre konumudur. (Mutlak konum ise enlem ve boylam gibi kesin koordinatlarla belirtilir; 6. sınıfta ayrıntılı öğrenilir.) Örnek cevap (kendi iline göre değişir): "İlimiz Karadeniz'e kıyısı olan bir ildir; batısında Ordu, doğusunda Rize vardır." "Merkezinden geçen akarsu Karadeniz'e dökülür."

5. Doğal ve beşerî çevredeki değişim

SB.5.2.2 (tahmini 1 soru)

Doğal çevre: İnsan eli değmeden oluşan unsurlar: dağ, ova, akarsu, göl, orman, iklim. **Beşerî çevre:** İnsanların oluşturduğu unsurlar: ev, yol, köprü, baraj, fabrika, tarla, okul. Yaşadığımız il zaman içinde **değişir**: Değişime **nüfus artışı, göç, sanayileşme, ulaşım yatırımları, teknoloji ve doğal olaylar** neden olur.

Nedenler
Nüfus artışı ve köyden kente göç; yeni fabrikalar; otoyol ve köprüler; tarım arazilerinin imara açılması; baraj yapımı

Sonuçlar
Yerleşim alanları genişler, tarım arazisi ve orman azalır; su kaynakları kirlenebilir; ulaşım kolaylaşır; iş imkânları artar; trafik ve hava kirliliği artar

Şekil 4. Balık kılçığı: bir ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimin neden ve sonuçları.

ORTA **Örnek 8: Bir ilde son 30 yılda ovadaki tarlaların yerine konutlar ve fabrikalar yapılmıştır. Bu değişimin nedenlerini ve sonuçlarını ikişer madde hâlinde yazınız.**

Nedenler: 1) Nüfus artışı ve göç nedeniyle konut ihtiyacının artması. 2) Sanayinin gelişmesiyle fabrika kurulması. **Sonuçlar:** 1) Verimli **tarım arazileri azaldı**, tarım ürünü üretimi düştü. 2) İş imkânları arttı ama **çevre kirliliği** ve trafik sorunları da arttı.

ZOR **Örnek 9: Yaşadığınız ildeki doğal çevreyi korumak ve "yeşil vatan" bilincini yaygınlaştırmak için yapılabilecek üç öneri yazınız.**

1) Orman ve tarım arazilerinin **imara açılmasını sınırlamak**, yeni yerleşimleri verimsiz alanlara yönlendirmek. 2) Okullarda ve mahallelerde **fidan dikme** ve **sıfır atık** etkinlikleri düzenlemek. 3) Akarsu ve göllere atık bırakılmasını önlemek için **arıtma tesisleri** kurmak ve denetimi artırmak.

6. Afetler ve afet bilinci

SB.5.2.3 (tahmini 1 soru)

Doğa olayı: Deprem, sel, heyelan, çığ, orman yangını gibi doğada kendiliğinden gerçekleşen olaylar. Bir doğa olayı **insanlara ve yaşam alanlarına zarar verdiğinde afete** dönüşür. Afetin büyüklüğünde **insan etkisi** çok önemlidir: dere yataklarına ev yapmak sel riskini, dayanıksız binalar deprem kayıplarını artırır. "Deprem değil, **ihmal** öldürür."

Afetten önce	Afet sırasında	Afetten sonra
Deprem çantası hazırlamak	Deprem: Çök-Kapan-Tutun	Hasarlı binalara girmemek
Eşyaları sabitlemek	Sel: yüksek yerlere çıkmak	AFAD ve resmî kurumların duyurularını izlemek
Toplanma alanını öğrenmek	Panik yapmamak	Yardımlaşma ve dayanışma
Binanın sağlam olmasını sağlamak		Doğrulanmamış haberleri yaymamak

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı): Afetlerde arama-kurtarma, yardım ve koordinasyonu sağlayan devlet kurumudur. Her ilin **İl Afet Risk Azaltma Planı** vardır.

Güvenilir bilgi: Afet anında **bilgi kirliliği** yaşanabilir. Bilgiyi AFAD, valilik ve resmî kurumlardan almak gerekir.

ORTA **Örnek 10: "Deprem değil, ihmal öldürür." sözünü doğa olayı ve afet kavramlarıyla açıklayınız.**

Deprem bir **doğa olayıdır**; engellenemez. Ancak depremin **afete dönüşmesi** ve can kaybına yol açması çoğu zaman **insan ihmalinden** kaynaklanır: depreme dayanıksız binalar, denetimsiz yapılaşma, hazırlıksız olmak. Sağlam binalar yapılır ve önlemler alınırsa deprem büyük bir afete dönüşmeyebilir.

Derinleşelim: Aynı deprem, iki farklı sonuç: neden?

- Aynı büyüklükteki bir deprem bir ülkede az zarara, başka bir ülkede büyük kayıplara yol açabilir.
- Farkı yaratan, depremin kendisi değil; **binaların sağlamlığı**, **yapı denetimi**, halkın **afet eğitimi** ve **hazırlık düzeyidir**.
- Bu yüzden afet bilinci yalnızca bilgi değil, davranıştır: deprem çantası hazırlamak, toplanma alanını bilmek ve tatbikatlara katılmak hayat kurtarır.

7. Türkiye'ye kara sınırı olan komşu devletler

SB.5.2.4 (tahmini 0–1 soru)

Türkiye'nin **kara sınırı olan sekiz komşusu** vardır:

Kuzeybatı ve batı	Kuzeydoğu ve doğu	Güney ve güneydoğu
Bulgaristan, Yunanistan	Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti üzerinden), İran	Irak, Suriye

Şekil 5. Türkiye'nin kara sınırı olan komşuları (yönlere göre).

En uzun kara sınırımız **Suriye** ile, en kısa kara sınırımız **Azerbaycan (Nahçıvan)** ile olan sınırımızdır. Komşularla ilgili bilgi toplarken **güvenilir kaynaklar** (resmî kurum siteleri, atlaslar, ansiklopediler) kullanılır ve bilgiler birden fazla kaynakla **doğrulanır**.

KOLAY **Örnek 11: Türkiye'nin batıda kara sınırı olan iki komşusunu ve güneyde kara sınırı olan iki komşusunu yazınız.**

Batı: **Yunanistan** ve **Bulgaristan**. Güney: **Suriye** ve **Irak**.

Tuzak / Kavram yanılgısı

- "KKTC kara sınırı olan komşumuzdur." Yanlış: KKTC ile deniz yoluyla bağlantımız vardır, **kara sınırı yoktur**.
- "Türkiye'nin Azerbaycan ile sınırı yoktur." Yanlış: Azerbaycan'a bağlı **Nahçıvan** üzerinden kısa bir kara sınırımız vardır.

90+ Atölyesi

Konuları birleştiren 5 zor problem: önce kendin çöz, sonra çözümle karşılaştır

Bu bölümdeki her problem birden çok öğrenme çıktısını birleştirir. Çözümü okumadan önce en az 5 dakika uğraş. Kırmızı satır, öğrencilerin en çok puan kaybettiği yeri gösterir.

Deniz, dedesinin köyüne yaz tatilinde gitti. Dedesi, eskiden köyde herkesin harman zamanı birbirinin tarlasına yardım ettiğini anlattı. Köyün yanındaki dere yatağına son yıllarda birkaç ev yapılmış, geçen bahar yağan şiddetli yağmurdan sonra bu evleri su basmıştı. Köy halkı hemen bir araya gelip evleri temizlemiş, AFAD ekipleri de yardıma gelmişti. Deniz, köydeki muhtarlık ve camiye yakın oturan Suriyeli bir ailenin de yardım edenler arasında olduğunu gördü.

Atölye metni (özgün)

1. Metinde geçen yardımlaşma ve dayanışma örneklerini bulup her birinin toplumsal birliğe etkisini yazınız.

1) Harman zamanı tarlalara birlikte yardım edilmesi (**imece**). 2) Sel sonrası köy halkının evleri birlikte temizlemesi. 3) Suriyeli ailenin de yardıma katılması. **Etkisi:** İnsanlar birbirine güvenir, zor zamanda yalnız kalmaz; farklı kültürden insanlar da dayanışma içinde **kaynaşır**, toplumsal birlik güçlenir.

Puan kaybettiren nokta: Örnekleri sıralayıp toplumsal birliğe etkisini yazmamak.

2. Metindeki sel olayının afete dönüşmesinde insanın etkisi nedir? Bu tür afetlerin etkilerini azaltmak için iki öneri yazınız.

Sel bir doğa olayıdır; ancak evlerin **dere yatağına** yapılması onu afete dönüştürmüştür (insan etkisi). Öneriler: 1) Dere yataklarına ve taşkın alanlarına **yapılaşma yasaklanmalı**. 2) Köyde AFAD ile birlikte **afet farkındalık eğitimi** yapılmalı, dere yatakları temizlenmeli ve taşkın duvarları kurulmalı.

Puan kaybettiren nokta: Yağmuru tek neden saymak: soru insan etkisini soruyor.

3. Metindeki köyde doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişime bir örnek veriniz ve bu değişimin bir sonucunu yazınız.

Örnek: Dere yatağı (doğal çevre) yakınına **yeni evler yapılması** (beşerî çevre). Sonuç: Yağış sonrası evler **sel baskınına** uğradı. (Ayrıca imece geleneğinin azalması toplumsal bir değişim olarak gösterilebilir.)

Puan kaybettiren nokta: Doğal ve beşerî unsurları karıştırmak (ev doğal çevre değildir).

4. Deniz'in köyde üstlendiği rolleri ve dedesinin rollerini yazınız; aynı kişinin farklı gruplarda farklı rollerinin olabileceğini açıklayınız.

Deniz: **torun** (aile), köyde **misafir**, yardım etkinliğinde **gönüllü** olabilir. Dedesi: **dede, baba** (aile), köyde **köylü/komşu**, belki imece grubunun **deneyimli üyesi**. Bir kişi aynı anda aile, komşuluk, okul gibi farklı gruplara dâhildir ve her grupta **farklı rol, hak ve sorumluluklar** üstlenir.

Puan kaybettiren nokta: Yalnızca aile rollerini yazmak.

5. Suriyeli ailenin yardıma katılmasını kültürel özelliklere saygı ve birlikte yaşama açısından değerlendiriniz.

Farklı bir kültürden gelen aile, zor bir günde köy halkıyla **dayanışma** göstermiştir. Bu, farklı kültürlerden insanların **ortak değerler** (yardımseverlik, komşuluk) etrafında birleşebileceğini gösterir. Köy halkının bu aileyi kabul etmesi ve ailenin katkı sunması, **karşılıklı saygının** birlikte yaşamayı kolaylaştırdığının bir örneğidir.

Puan kaybettiren nokta: Kültürel farkı sorun gibi sunmak; saygı ve ortak değer vurgusunu yapmamak.

Prova 1 – Temel

Gerçek sınav gibi çöz: 40 dakika, açık uçlu sorular · Tüm sorular özgündür

1. (15 puan) Dâhil olduğunuz üç grubu ve bu gruplardaki rollerinizi yazınız. Rollerden birinin size kazandırdığı bir hak ve bir sorumluluğu belirtiniz.

2. (15 puan) Kültür kavramını tanımlayınız. Ülkemizin kültürel özelliklerine yemek, kutlama ve sanat alanlarından birer örnek veriniz.

3. (15 puan) Yardımlaşma ve dayanışmaya geçmişten bir, günümüzden bir örnek veriniz. Bu faaliyetlerin toplumsal birliğe etkisini açıklayınız.

4. (15 puan) Göreceli konum nedir? Yaşadığınız ilin göreceli konumunu komşu iller, bir yeryüzü şekli ve bir su kaynağı kullanarak anlatınız.

5. (15 puan) Aşağıdakileri doğal çevre ve beşerî çevre olarak sınıflandırınız: dağ, baraj, orman, köprü, göl, fabrika.

6. (15 puan) Deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenlere birer örnek yazınız.

7. (10 puan) Türkiye'nin kara sınırı olan komşularından dördünü yazınız.

Prova 1 – Cevap Anahtarı ve Puanlama

Kısmi puanlar parantez içinde

1. Üç grup ve rol (ör. aile-çocuk, okul-öğrenci, takım-oyuncu) (her biri 3 p). Hak (ör. eğitim alma) (3 p) ve sorumluluk (ör. ödevleri yapma) (3 p).

2. Tanım: bir toplumun dil, din, gelenek-görenek, sanat gibi maddi ve manevi değerlerinin bütünü (6 p). Örnekler: mantı/baklava; bayramlar/Nevruz; ebru/çini/halk oyunları (her biri 3 p).

3. Geçmiş: imece, Ahilik, askıda ekmek (4 p). Günümüz: deprem yardım kampanyası, kan bağışı (4 p). Etkisi: güven, birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirir, ihtiyaç sahibi yalnız kalmaz (7 p).

4. Tanım: bir yerin çevresindeki yerlere göre konumu (6 p). Komşu iller (3 p), yeryüzü şekli (3 p), su kaynağı (3 p).

5. Doğal: dağ, orman, göl. Beşerî: baraj, köprü, fabrika. (Her biri 2,5 p)

6. Öncesi: deprem çantası, eşya sabitleme (5 p). Sırası: Çök-Kapan-Tutun (5 p). Sonrası: hasarlı binaya girmemek, toplanma alanına gitmek, resmî duyuruları izlemek (5 p).

7. Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan (Nahçıvan), İran, Irak, Suriye'den herhangi dördü (her biri 2,5 p).

Toplam: 15 + 15 + 15 + 15 + 15 + 15 + 10 = 100 puan

Prova 2 – 90+ Zorluk

40 dakika, beceri temelli: her cevabında kavram + örnek + gerekçe olsun

1990 yılında küçük bir kasaba olan Çınarlı, bugün büyük bir ilçe merkezidir. Kasabanın kenarındaki ovada eskiden buğday ve ayçiçeği ekilirdi; bugün burada bir sanayi bölgesi ve yeni konutlar var. Kasabanın içinden geçen dere, yağışlı mevsimlerde zaman zaman taşmaktadır. Nüfusu 1990'da yaklaşık 8.000 iken bugün 45.000'e ulaşmıştır.

Kaynak (özgün)

1. (15 puan) Kaynaktaki bilgilere göre Çınarlı'da doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimi neden ve sonuçlarıyla açıklayınız.

2. (15 puan) Çınarlı'daki dere taşkınlarının afete dönüşmemesi için yerel yönetime ve halka yönelik ikişer öneri yazınız.

3. (15 puan) Çınarlı'ya ülkenin farklı bölgelerinden ve başka ülkelerden göç eden aileler yerleşmiştir. Bu durumda birlikte yaşamayı kolaylaştırmak için okulda yapılabilecek iki etkinlik öneriniz ve gerekçesini yazınız.

4. (15 puan) Çınarlı'da yaşayan bir öğrenci için bir sosyal sorumluluk projesi fikri üretiniz. Projenin amacını, hedef kitlesini ve iki görevi yazınız.

5. (15 puan) Kaynaktaki nüfus bilgisini kullanarak nüfusun kaç kat arttığını yaklaşık olarak hesaplayınız ve bu artışın beşerî çevreye bir etkisini yazınız.

6. (15 puan) Komşu bir ülke hakkında bilgi toplayacak bir öğrencinin izlemesi gereken adımları yazınız. Güvenilir bir kaynağın özelliklerinden ikisini belirtiniz.

7. (10 puan) Bir grupta lider ile arabulucunun rollerini karşılaştırınız.

Prova 2 – Cevap Anahtarı ve Puanlama

Gerekçesiz doğru cevap en fazla yarım puan alır

1. Nedenler: nüfus artışı ve göç, sanayileşme (5 p). Değişim: ovadaki tarım arazileri sanayi bölgesi ve konutlara dönüştü (5 p). Sonuçlar: tarım üretimi azaldı, iş imkânları ve yerleşim alanları arttı, çevre sorunları artabilir (5 p).

2. Yerel yönetim: dere yatağına yapılaşmayı yasaklamak, dere ıslahı ve taşkın duvarı yapmak (her biri 3,5 p). Halk: afet farkındalık eğitimlerine katılmak, dereye atık atmamak, AFAD'ın uyarılarını takip etmek (her biri 4 p).

3. Etkinlik örnekleri: kültür tanıtım günü (yemek, oyun, müzik), farklı dillerde "merhaba" panosu, karma grup çalışmaları (her biri 5 p). Gerekçe: tanışma ve saygıyı artırarak önyargıyı azaltır (5 p).

4. Amaç (5 p), hedef kitle (ör. yaşlılar, köy okulları) (5 p), iki görev (ör. kampanya sorumlusu, ihtiyaç saptama) (5 p).

5. 45.000 / 8.000 ≈ 5,6 ⇒ yaklaşık **5–6 kat** (7 p). Etki: yeni konut, okul, yol ve hastane ihtiyacı; yerleşim alanlarının genişlemesi (8 p).

6. Adımlar: kaynakları belirleme ⇒ bilgiyi bulma ⇒ bilgiyi başka kaynaklarla doğrulama ⇒ kaydetme (8 p). Güvenilir kaynak: resmî ya da tanınmış bir kurum tarafından yayımlanmış olması, yazarının ve tarihinin belli olması, başka kaynaklarla tutarlı olması (her biri 3,5 p).

7. Lider: grubu yönlendirir, karar almayı ve görev dağılımını sağlar (5 p). Arabulucu: grup üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları tarafsız biçimde çözmeye yardım eder (5 p).

Toplam: 15 + 15 + 15 + 15 + 15 + 15 + 10 = 100 puan. 85 ve üstü ⇒ 90+ için hazırsın; altındaysan kaybettiğin sorunun bölümündeki "Derinleşelim" ve "Tuzak" kutularına dön.

Son gün kontrol listesi

- [ ] Grup, rol, hak ve sorumluluk kavramlarını örnekle açıklayabiliyorum.
- [ ] Aynı kişinin farklı gruplarda farklı rolleri olabilir.
- [ ] Kültür: dil, din, gelenek, yemek, giyim, sanat, kutlamalar.
- [ ] Farklı kültürlere saygı birlikte yaşamayı kolaylaştırır; önyargıdan uzak dururum.
- [ ] KKTC ile ortak dil, tarih ve kültür bağlarımız var.
- [ ] Yardımlaşma ve dayanışma örnekleri: imece, Ahilik, askıda ekmek, kampanyalar.
- [ ] STK örnekleri: Kızılay, TEMA, Lösev, Yeşilay; AFAD devlet kurumu.
- [ ] Sosyal sorumluluk projesinin aşamaları ve görev dağılımı.
- [ ] Göreceli konum: komşu iller, yeryüzü şekilleri, su kaynakları, tarihî mekânlar.
- [ ] Doğal çevre / beşerî çevre; değişimin nedenleri ve sonuçları (balık kılçığı).
- [ ] Doğa olayı insan etkisiyle afete dönüşür; "Deprem değil, ihmal öldürür."
- [ ] Afet öncesi, sırası, sonrası yapılacaklar; güvenilir bilgi kaynakları.
- [ ] Sekiz kara komşusu; en uzun sınır Suriye, en kısa Azerbaycan (Nahçıvan).
- [ ] Her "açıklayınız" sorusunda kavram + örnek + "çünkü".

Bu nottaki tüm metinler, örnekler ve prova soruları bu not için özgün olarak hazırlanmıştır; "Yeşilova" ve "Çınarlı" kurgusal yerleşim adlarıdır. MEB ortak soru havuzundan alınmış ya da MEB tarafından yayımlanmış sorular değildir. Öğrenme çıktısı kodları 2026 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programından alınmıştır; soru sayıları tahminidir.

Kaynak: MEB ÖDSGM OYSS Uygulama Takvimi 2026-2027; TYMM Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2026)